

DOLGOZATOK AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR MŰHELYÉBŐL III.

KÜLFÖLDI IDŐSZAKI KIADVÁNYOK HASZNÁLATA AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁRBAN (ELSŐ KÖZLEMÉNY)

OMK-munkaközösség*

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

A Műszaki Információs Koordinációs Kör számítógépes adattára segítségével egy korábbi műhelymunkában már bemutattuk, hogy az Országos Műszaki Könyvtár (OMK) külföldi folyóirat-állománya milyen szerepet játszik, mekkora súlyt képvisel a műszaki területek – az ipar, a műszaki K+F és felsőoktatás – szakirodalmi ellátásában [1]. Ez az 1983-ra érvényes kép 1985-ig, illetve 1986-ig nagyjából-egészéből változatlan maradt: a szóban forgó időszakban sem az OMK, sem partnereink állománygyarapításában nem következtek be "földcsuszamlások".

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az elmúlt négy évben ne éreztük volna azokat a fokozódó feszültségeket, amelyek a devizaigényes folyóiratok járatási színvonalának tartása és előfizetési árak nagymérvű növekedése között keletkeztek. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a következő adatsor: 1982-ben 5132, 1983-ban 5823, 1984-ben 7130, 1985-ben 8105 forint volt az OMK-ba járatott devizaigényes folyóiratok átlagára, pedig három legdrágább kiadványunk (*Chemical Abstracts*, *IEEE Conference Records and Digest*, *Science Citation Index*) 1981-ben 790 ezer forintot kitevő és 1985-ig egymillió 426 ezer forintra felkészült előfizetési árát ki is zártuk az átlagár-számításból [2].

Az "óvatos gyanú" joggal legyezett bennünket: az 1987-re szóló megrendeléseknél már elég jelentősen vissza kellett vonulnunk, azaz másfél millió forintot megközelítő összegben összesen 122 külföldi folyóirat előfizetését nem újtottuk meg. Hasonló arányú visszalépésre kényszerültek a koordinációs kör más könyvtárai is, főként a költségvetésből gazdálkodó jelentősebb nyilvános könyvtárak.

E kényszerű visszafogást készítette elő az a *folyóirat-használati vizsgálat*, amelynek eredményeiről e helyütt számolunk be. Kiindulópontja az 1985. szeptember 1-je és november 30-a között tartott használatsszámlálás volt. Ennek adatait betápláltuk a koordinációs kör számítógépes adattárába, majd különféle szempontú használati és nem használati listákat írtunk ki belőle.

Sietünk leszögezni: önmagában semmiféle állományhasználati számlálás, legyen az bármilyen célú (a mi számlálásunk a "visszavonulási lehetőségek" feltárásán kívül a használatba adás és az állományőrzés egyes kérdéseire is választ keresett), nem produkálhat olyan eredményeket, amelyek vakon véghezvitt döntéseket vonnak maguk után. Főként nem az olyan rövid időszakot – negyedévet – átfogó, mint amilyen a mienk volt. A használatnak olyan árapályai vannak, amelyek három hónap alatt nem feltétlenül adnak ki egy ciklust. Aztán: esetünkben az országos hatókörű szakkönyvtári funkció ellátásának kötelezettsége is óvatosságra int, hiszen gyűjtőkörünkben mi vagyunk a stratégiai állománytartalék.

* A munkaközösség tagjai: Benyó Gyuláné, Berki Sándorné, Fekete Gáborné, Maurer Péter, Pollini Rita, Szepesváry Tamás és V. Hútya Györgyi.

Számítógépes munkatárs: Czabaj József.

A szöveget írta: Futala Tibor.

Vizsgálódásunk hasznossága mindössze – és ez a “mindössze” korántsem elhanyagolható segítség – abban mutatkozott meg, hogy

- ◆ jól jellemezhető körökbe rendezte a nagy számosságú, igen változatos kurrens és retrospektív érdeklődést kiváltó külföldi folyóirat-állományt;
- ◆ lehetővé tette, illetve a későbbiekben lehetővé teszi az egyes körök átfogta folyóirathalmazok megfelelő kezelését, végeredményben az állománnyal való gazdálkodás több szempontú megjavítását;
- ◆ impulzusokat adott újabb kezdeményezésekre a gyűjtőkörök finomításához és az állománygyarapítási együttműködés elmélyítéséhez.

A számlálás alapadatai

Számlálásunkban – legutolsó címükön – azok a külföldi folyóiratok vettek részt, amelyeket *Az Országos Műszaki Könyvtár kurrens időszaki kiadványainak jegyzéke, 1982–1984* (Bp. 1985) általában főlapként szerepeltet.

Másként és részletesebben kifejtve: a számlálás (rendeléstechikai okokból tudatosan) a raktári jelzetek alapján folyt, ezért

- ◆ a társ- és melléklapok használata kevés kivétellel a főlap használati paramétereiben jelenik meg, illetve összegeződik (a társ- és melléklapoknak az OMK-ban hagyományosan csak akkor van külön raktári számuk, amikor a pragmatikum szempontjai ezt célszerűvé teszik);
- ◆ a számbavétel nem állt meg a korábban is járt folyóiratok esetén az 1982-es időhatárnál;
- ◆ az időközben “levetett” címek mint tételek kiesnek a számlálásból.

A fentiek alapján folyt számlálásunk az alábbi köröket alakította ki állománykínálatunkban:

a) a számlálás időszakában nem használt folyóirat	381	(9,91%)
b) a szekunder kiadványok köre	265	(6,89%)
c) a <i>Tudományos és Műszaki Tájékoztató (TMT)</i> tallózta, de másként nem használt folyóirat	74	(1,92%)
d) a <i>Műszaki-Gazdasági Kiadványok Szerkesztősége (MGKSZ)</i> tallózta, de másként nem használt folyóirat	577	(15,00%)
e) a <i>szakirodalmi tájékoztatókban (SZTSZ)</i> referált, de másként nem használt folyóirat	438	(11,40%)
f) nem referált, de más csatornában használt folyóiratok (beleértve a TMT és az MGKSZ által tallózott folyóiratok más		

csatornában használt egyedeit is)	749	(19,48%)
g) a szakirodalmi tájékoztatók által referált és másként is igénybe vett folyóirat	1362	(35,42%)

A vizsgálatban összesen részt vett folyóirat

	3846	(100,00%)
--	------	-----------

Tömbösítéssel az alábbi körök kialakításának is létjogosultsága van:

a) a számlálás időszakában nem használt folyóirat	381	(9,91%)
b) a szekunder kiadványok köre	265	(6,89%)
c) csak az OMIKK információs munkájában használt folyóirat	1089	(28,32%)
d) a könyvtári szolgáltatások keretében használt, illetve azok keretében is használt folyóirat	2111	(54,90%)

A vizsgálatban összesen részt vett folyóirat

	3846	(100,00%)
--	------	-----------

Még itt mondjuk el, hogy 1985-ben az OMK külföldi időszak kiadványok járatására 22 millió 513 ezer forintot fizetett ki, ebből az összegből a nem devizaigényes folyóiratok mintegy 305 ezer forinttal részesedtek. A dolgozatban előforduló áradatok mindig az 1985. évi, azóta – sajnos – jócskán meghaladott árakra vonatkoznak*.

A könyvtári szolgáltatások keretében használt folyóiratok a következő csatornák között oszlottak meg: másolatmegrendelés olvasószolgálati kártyán, másolatmegrendelés a mikro- és reprográfiai üzemem keresztül, másolatszolgáltatás a fordítási osztálynak, könyvtárközi kölcsönzés, közvetlen másolatszolgáltatás az olvasónak, belső kölcsönzés és olvasótermi használat.

Az érdeklődés tartósságát vizsgálatunk a használat évkörök, illetve évek szerinti strukturálásával ragadta meg, nevezetesen: 1945–1949, 1960–1969, 1970–1974, 1975–1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984.

A nem használt folyóiratok

Kurrens folyóirataink majdnem 10%-ára – összesen 381 címre – vizsgálódásunk tárgyidőszakában sem az OMIKK információs munkával foglal-

* Erről tanúskodik a legfrissebb átlagár adat: 1986-ban ez 10 075. – Ft-ot tett ki, majdnem 2 ezer forinttal volt magasabb az 1985. évinél.

kozó szervezeti egységei, sem az olvasók nem tartottak igényt. Noha ez az arány más nagykönyvtárak használati, illetve nem használati adataihoz képest rendkívül alacsony [3], több szempontból is felkeltette az érdeklődésünket: ugyan milyen jellegű, témájú és árú folyóiratok révén kerekedhet ki. Erre annál inkább is szükség volt, mivel könyvtárunkban régóta nem volt ilyen — még makrovoltában is — tüzetes szemle, s így nem lett volna csodálható, ha az állományban nagyobb számú gyarapítási tévedés és presztízsszempontokat szolgáló "vatta" húzódik meg.

Nos, legyen becsületére mondva a kurrens gyarapító és gondozó munkának, teljesen "nem nekünk való" címmel is találkozunk ebben a részhalmazban. Mindössze 23 olyan címet számoltunk itt össze, amelynek további állománybavételétől el lehet tekinteni, mivel tartalmában vagy színvonalában igencsak gyűjtőkörünk peremén helyezkedik el, és más — illetékesebb — könyvtárakban több példányban is megtalálható (9 közművelődési könyvtári, 2 általános tematikájú, 2 felsőoktatási, 4 mezőgazdasági-erdészeti, 3 közgazdasági, 1–1 általános lélektani, vegyészeti, kozmetikai folyóirat, az utóbbi kettő hobbszínvonalú). E címekből 11-hez csereként vagy ajándékként jutottunk hozzá, az előfizetettekért pedig csupán alig több mint 5 ezer forintot költöttünk el.

De lépünk tovább. A nem használt folyóiratok körében 73 olyan bulletin található, amely különféle nemzetközi és nemzeti szakegyletek és testületek életét-működését szolgálja, tehát szempontunkból túlnyomórészt efemerida. Erre utal az is, hogy hét kivételével valamennyi csere-, illetve ajándékállomány. Az előfizetettek is olcsó folyóiratok: a hét cím járatása mindössze 4500 forintba került.

Az a tervünk, hogy a szóban forgó bulletinokat 1987 elején egy szakértőbizottság elé utaljuk, hogy döntse el: közülük mely címetek tartunk meg továbbra is az állományokban, illetve melyeket fogunk majd a jövőben időleges állományként kezelni. Ami a közreadók hazai "súlyánál" fogva könnyűnek találtatik, azzal nem érdemes állományunkat "vastagítani", magunkat és a közt dezinformálni állományunk gazdagságáról.

Végül: a nem használt állományban 285 igazi és önmagában kétségtelenül igen érdekes folyóirat is található. Több mint egyharmaduk (105 cím) cserében-ajándékként érkezik hozzánk (39 a szocialista országokból). A csere-ajándék hányad tekintélyes voltát az magyarázza, hogy esetünkben túlnyomórészt akadémiák, egyetemek, főiskolák és kutatószervezetek kiadta, tehát világszerte jórészt cserében-ajándékban terjesztett "acta-típusú" kiadványokról van szó. Ez egyszersmind azt is jelenti,

hogy e folyóiratok tematikájuknál fogva túlnyomórészt természettudományiak, jellegükénél fogva pedig elméletiek, és tulajdonképpen ezért esnek ki mind az OMIKK referáló tevékenységének, mind az olvasóközönség érdeklődésének, e két gyakorlatra koncentráló használói magatartásának a látóköréből.

Az ide tartozó folyóiratok majdnem kétharmadát (180 címet) előfizetés útján szerezzük be: a szocialista országokból származó 55 folyóiratért 1985-ben nem egészen 20 ezer, a devizaigényes külföldről származó 125-ért pedig valamivel több mint egymillió 200 ezer forintot kellett kifizetnünk. Nos, a másodikként idézett összeg már van annyira számottevő, hogy részletesebben elemezzük az érte beszerzett állományt.

Itt mindenekelőtt meg kell ismételni: ebben az előfizetési kategóriában ugyancsak természettudományi tematikájú és elméleti jellegű folyóiratok teszik ki a többséget, nevezetesen 61%-ot. Ezt az átlagár is dokumentálja (devizaigényes folyóiratoknál: 9630,— Ft), mivel az alaptudományi és elméleti beállítottságú folyóiratok köztudomásúan drágábbak, mint a praktikus információkat közlők.

E folyóiratok járatása az OMK-ban általában hosszú időre tekint vissza, és már csak azért sem gyűjtőköridéken, mivel intézményünk nemcsak a műszaki tudományokat tekintve koordinációs központ, hanem az ún. élettelen természettudományokat illetően is. Ez utóbbi illetékességet intézményünk, az akkori Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ az 5/1978. KM számú rendelet előkészítési folyamatában az akkori Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának eredeti koncepciójával szemben vívta ki magának, mivel a műszaki tudományokra való kijelölést — elvi szempontból: okkal — kevésnek tartotta a maga számára. Ám akkor az elvileg indokoltat gyakorlatilag is könnyebb volt realizálni.

Nyilvánvaló, hogy az OMK e mostani inséges években sem gondolhat e nem szorosan vetten műszaki folyóiratainak radikális lemondására, különösen nem azzal az érvel, hogy a szóban forgó címetek három hónap alatt senki sem vette igénybe. Azt azonban feltételezheti, hogy koordinációs központi szerepkörénél fogva e folyóiratok járatásában ésszerű gyakorlatot lehet létrehozni a koordinációs körön belül az "egy-egy példány mindenképpen maradjon meg a kör nyilvános könyvtáraiban" elv alkalmazásával.

Koordinációs körü adatbázisunkban 45 olyan nem műszaki folyóiratot "azonosítottunk", amely a kör más nyilvános könyvtáraiba, nevezetesen a műszaki egyetemi könyvtárakba is jár. E csekély számosságú cím járatása 1985-ben korántsem csekély összegbe, 885 600,— Ft-ba került. Esetünkben az

átlagár 19 680, — Ft, amely közel két és félszerese a könyvtárunk rendelésállományában kialakult átlagárnak.

Természetesen itt sem fogunk "álnok szövetség"-ként eljárni, azaz úgy "visszavonulni", hogy partnereinket cserben hagyjuk az őket hasonlóképpen nagy próbára tevő pénzügyi nyomással való küzdelmükben. Az lesz az eljárásunk, hogy 1987 első negyedében, tehát még jóval az 1988-ra esedékes rendelések határideje előtt, a szóban forgó folyóiratok címlistáját szoros koordinálásra bocsátjuk körükben, és "gentlemen's agreement"-eket kötünk a további rendelésekkel kapcsolatban. Ezáltal — remélhetőleg — minden résztvevő 200–250 ezer forintot "megkönnyebbülés"-hez juthat, anélkül, hogy a *Nemzeti Periodika Adatbázis*, az NPA szegényednék általa. Elképzelhető az is, hogy a koordinációt a koordinációs kör határok átlépésével visszük véghez, s így esetleg még fokozni is lehet az "egy főre jutó megtakarítást". (E tekintetben elsősorban az MTA Könyvtára és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára gondolunk.)

A referálólapok és más szekunder kiadványok köre

Az OMK régóta nagy súlyt helyez arra, hogy gyűjtőkori illetékességében, sőt bizonyos mértékben rajta túlmenően is, rendelkezék mindazokkal a monografikus és periodikus tájékoztatói segédeszközökkel, amelyek segítségével

- ◆ kurrensen, illetve hosszabb-rövidebb retrospektívítással fel lehet deríteni valamely szűkebb-tágabb téma szakirodalmát (gyorsinformációs szolgáltatások, szakbibliográfiák, referálólapok, hivatkozási indexek stb.),
- ◆ földrajzi metszetben nyomon lehet követni a szakirodalmi termést (nemzeti bibliográfiák, reptóriumok),
- ◆ intézményi metszetben tudomást lehet szerezni az állománygyarapodásról (gyarapodási jegyzékek), illetve állományról (központi katalógusok),
- ◆ tájékoztatást lehet adni különféle intézményekről, szervezetekről, termelővállalatokról, rendezvényekről, szolgáltatásokról (minervák, tudományos rendezvényeket, kiállításokat-vásárokat előre jelző kiadványok, "ki mit gyárt" kiadványok stb.).

A folyóirat-használat számlálása közben a tájékoztatás e segédeszközeinek periodikus válfajaiból összesen 265 cím került elének. Mivel ezeknek a segédeszközöknek az igénybevétele meghatározó mértékben elkerüli a kéréseken mint számlálásunk alapbizonylatán való dokumentálást, azaz a

legfontosabb ilyen kiadványok a szabadpolcra közvetlenül használhatók, illetve a referenzszolgálat áttételével vétetnek igénybe, fontosságukat és keresettségüket illetően ez az akciónk objektív képet nem alakíthatott ki.

Mindazonáltal időszaki kiadványaink e körének kikülönítése egy sor olyan kérdésre hívta fel a figyelmet, amelyek megoldásával elsődrendű érdekünk foglalkozni. Nevezetesen a következőkre:

- ◆ E szekunder folyóiratok állományként való kezelése megegyezik a primer folyóiratokéval: ami fűzet, szám egyszer beérkezett a könyvtárba, rögvést "strikten" kezelt és őrzött állománnyá válik, függetlenül attól, hogy számos ilyen kiadványnak féléves, éves és többéves kumulációja van, ami tulajdonképpen "kiüti", feleslegessé teszi a korábbi fűzeteket, illetve rész-kumulációkat. Az illetén gyakorlatnak fő oka a szekunder kiadványok magas ára, illetve a nemzeti vagyoni hűségese kezelésére való törekvés, fő következménye pedig a már soha senki által nem igényelt papírtömeg raktári ballasztként való leülepedése.
 - ◆ A jelenlegi őrzési gyakorlat a tekintetben sem tesz különbséget, hogy bizonyos "lassúbb" típusok egy idő után feleslegessé teszik a "gyorsabb" típusokat. Például: az Ékspress információ különböző sorozatai azonnal szükségtelenné válnak, mihelyst az általuk átfogott időszak termése a Referativnyj žurnal sorozataiban — immár referált formában — megjelenik. Emiatt ugyancsak nő a raktári ballaszt.
 - ◆ Örökkévalóságra alapozott őrzési gyakorlatunk azt sem veszi tekintetbe, hogy az ide tartozó kiadványok visszamenőleges használhatósága érdekében kiadnak-e megfelelő indexeket, mutatókat. Ha valamely kiadványnak nincs ilyen apparátusa, nyilvánvaló, hogy időleges őrzése mellett kell dönteni.
 - ◆ E 265-ös mezőnyben található tematikailag egymást többé-kevésbé átfedő, illetve számunkra csak "per tangentem" témákról, szakterületekről tájékoztató kiadványok is. Ebben, ha nem is több százezres nagyságrendű, de némi megtakarítási lehetőség mintha rejlenék.
 - ◆ Végül: időközben hazánkban is egyre hétköznapibb gyakorlat az online keresés. Ennek tekintetbevétele ugyancsak döntő lehet egyes szekunder kiadványok további megrendelésénél.
- Ez a makrovizsgálat a fent felvetett kérdések konzekvenciáinak levonására az egyes címekig menően — természetesen — nem vállalkozhat. Ez az OMK legkvalifikáltabb, elsősorban műszaki alapképzett-ségű munkatársainak a tiszte lesz 1987 első negyedében. Munkájuktól kettős eredményt várunk:

- ◆ a könyvtár legjobban képzett érdemi munkatársai-ban bizonyos értelemben megnövekszik majd a tájékoztatásra alkalmas dokumentumok ismerete,
- ◆ döntés-előkészítő "jellemrajzokat" kapunk az egyes címekről, illetve arról a tájékoztatási segédleti környezetről, amelybe az egyes címek beleilleszkednek, illetve alig vagy nem is illeszkednek bele.

Szeretnénk itt is hangsúlyozni: nem akarjuk magunkat erőnek erejével elszegényíteni e kiadványok vonatkozásában sem. De az jogos igény, hogy e körben csak ténylegesen műhatatlan kiadványokat járassunk és csak ténylegesen őrzendő kiadványokat, illetve kumulációkat őrizzünk differenciáltan megállapított ideig.

1. táblázatunk bemutatja, hogy periodikus tájékoztatási segédleteink álmánya milyen úton-módon, milyen "égtájak" felől és milyen ráfordításokkal gyarapodott 1985 folyamán.

A táblázat szinte egyértelműen mutatja az imént vázolt kezelési-beszerzési reform irányait. A cserében/ajándékban beszerzett szekunder kiadványok, származzanak akár a devizaigényes, akár nem devizaigényes külföldről — egynéhány kivételével — marginális jelentőségűek, és igen korlátozott "érdeklődési módot" mondhatnak magukénak. A nem devizaigényes külföldről származik a legtöbb egymást "kiütő" cím az előfizetési állományban. A devizaigényes külföldről előfizetett kiadványok között található a legtöbb olyan cím, amely kumuláció révén "üti ki" megelőző füzeteit-köteteit.

A nem devizaigényes külföldről előfizetett szekunder kiadványok még mindig rendkívül olcsók, még akkor is, ha előfizetési árak körülbelül kétszerese az ezekre az országokra számított előfizetési átlagárnak. A devizaigényes külföldről beszerzett szekunder kiadványok átlagára, ha a Chemical Abstracts és a Science Citation Index előfizetési árát külön kezeljük, megközelíti az alaptudományi-elméleti folyóiratokét, ha nem, mintegy 9 ezer forinttal meghaladja azt.

E körben a rendelés koordinációjára — legalábbis a legfrekvenciáltabb címek erejéig — nem nagyon kerülhet sor. Ez majdnem olyan abszurd helyzetet teremtené, mintha saját katalógusainkat helyeznénk át más intézménybe.

1. táblázat

A referálólapok és más tájékoztató kiadványok gyarapodásának jellemzői az OMK-ban

A gyarapodás módja	Cím	Nem devizaigényes külföld			Cím	Devizaigényes külföld		
		Az ide tartozó címek %-ában	Előfizetési ár átlagár forintban	—		Az ide tartozó címek %-ában	Előfizetési ár átlagár forintban	—
Csere/ajándék	46	17,35	—	—	38	14,34	—	—
Előfizetés	97	36,60	59 347	612	84	31,71	1 491 645*	18 190*

* Az egymagában 565 ezer forintba került Chemical Abstracts és a 359 ezer forintba került Science Citation Index nélkül. Velük együtt az előfizetési ár 2 millió 415 Ft, az átlagár pedig 28 750 Ft volt.

Csupán az OMIKK információs munkájában használt folyóiratok

Régi törvényszerűség: a kínálatnak mindig nagyobbak kell lennie, mint a keresletnek, mivel a kereslet különben nem tud szükségletei szerint válogatni a piacon. S azt is tudjuk: a kereslet szükségleteit "hajsza" eltalálni még a hiánygazdálkodásban sem lehet, legfeljebb minimálisan, a lehetőségek mértékéig kielégíteni őket.

Még inkább így van ez az információ "átszomogolásával" és "átalakításával" foglalkozó intézmények esetében, hisz a mentális szükségletek sokkal bonyolultabb folyamatok eredményeképpen nyilván-

nulnak meg, mint az anyagiak. Ez alól az OMIKK információs szűrtévesztő tevékenysége sem kivétel: jóval többen vannak a meghívottak, mint a kiválasztottak, és a kiválasztottaknak is jóval több kínálatot, mint amennyivel élni tudnak vagy akarnak, illetve amennyivel élni kényszerülnek.

Konkrétan: az OMIKK "átszomogoló" és "átalakító" munkájában kereken egyharmadával több forrásból merít, mint amelyek használatára az OMK-ban igény keletkezett, s ráadásul az is bizonyos, hogy ezeknek az igényeknek összességét nem kizárólag az OMIKK információs tevékenysége gerjesztette.

E — persze, csak látszólag — "pusztába kiáltott szó" forrásairól a 2. táblázatunk tájékoztat.

Az OMIKK információs munkájában használt, másként nem igényelt folyóiratok

	Számuk	Ezen belül a csere-aján- dék folyóiratok %-aránya	1985. évi előfizetési díj/ átlagár	
			nem devizaigényes	devizaigényes folyóiratoknál
1. TMT	74	36,5	784,-/392,-	216 883,-/4819,-
2. MGKSZ	577	33,4	13 788,-/336,-	2 054 165,-/5989,-
3. SZTSZ	438	26,0	40 800,-/300,-	1 551 052,-/8250,-

A szóban forgó halmazzal, illetve három részhal-
mazával kapcsolatban az OMK felől a következők
állapíthatók meg:

- ◆ Az itt szereplő időszaki kiadványok meritórius voltát illetően az OMK-nak nem lehetnek kétségei: hosszú gyakorlat és sok-sok szakember szeme választotta ki őket az információs tevékenység forrásául.
- ◆ Az értük 1985-ben kiadott előfizetési díj meghaladja a 3 millió 880 ezer forintot, ami a külföldi folyóiratokra kifizetett teljes összeg 17%-át teszi ki.
- ◆ Ha a csereként és ajándékként beérkezett forrásokat is meg kellett volna vásárolnunk, az – megfelelően differenciált számítás alapján – további másfél millió forintot kitevő összegre rúgott volna.

Az OMK – természetesen – a jövőre nézve is elismeri mind a kínálat nagyobb voltának szükség-szerűségét, mind azt, hogy az intézmény információs szervezeti egységei érdemében válogatták ki az itt tárgyalt folyóiratokat. Mégis úgy véli, hogy az elemzés alapjául szolgáló listák az 1986. évi átnézés után további – még tüzetesebb és még mérlegelőbb – átnézésre szorulnak a három szerkesztőségben. Érdeemes eltűnődni rajta: az egyharmadával bővebb kínálat nem szélesebb-e az indokoltnál, illetve hogy

ezeknek a máshogy nem és – hangsúlyozzuk – retrospektíve sem használt időszaki kiadványoknak egy részét nem lehetne és nem kellene-e más, esetleg nagyobb szakmai érdeklődést kiváltó folyóiratok előfizetésének feltételeként feláldozni. Éppen ezért az a szándékunk, hogy e listákat 1987 legelején ismét megküldjük az illetékes szerkesztőségeknek, hogy 1988. évi igényeiket legyen idejük hosszadalmasabban mérlegelni, mint az 1987. évi igénymegszabáskor tették.

(Folytatjuk)

Hivatkozások

- [1] BÁRDOSI Mária–BERKE Barnabásné–FUTALA Tibor: Egy számítógépes adattár vallomásai. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 31. köt. 6–7. sz. 1984. p. 211–223.
- [2] Az Országos Műszaki Könyvtár előterjesztése a Vezetői tanácsnak. Bp. 1986. házisoksz. p. 13–14.
- [3] Pl. az MTA Könyvtárban – egy teljes év leforgása alatt – 1966-ban a teljes kurrens külföldi folyóirat-állomány 27,80, 1973-ban 36,35, 1980-ban pedig 36,20%-a került kézbe. Vö. BÜKYNÉ HORVÁTH M.: A természettudományi periodikumok használatának alakulása az Akadémiai Könyvtárban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 31. köt. 6–7. sz. 1984. p. 224–237.

OMK-MUNKAKÖZÖSSÉG: Külföldi időszaki kiadványok használata az Országos Műszaki Könyvtárban (első közlemény)

Az Országos Műszaki Könyvtár – a Műszaki Könyvtári Koordinációs Kör külföldi folyóiratait nyilvántartó számítógépes adattárát hasznosítva – 1985. szeptember 1-je és november 30-a között külföldi időszaki kiadványainak körében használati számlálást tartott. Ennek hármassal célja volt: a gyűjtés racionalizálási lehetőségeinek felderítése, a

NATIONAL TECHNICAL LIBRARY (CORPORATE): The use of foreign periodicals in the National Technical Library, Hungary (first publication)

NTL conducted a usage survey of its holding of foreign serial publications from 1 September to 30 November, 1985, utilizing the computer file of foreign periodicals of the coordination committee of special libraries in Hungary. The objectives of this survey were to search for optimum acquisition poli-

használatba adás rendjének további finomítása és az állományörzés differenciált szabályainak kimunkálása. A számlálásban 3845 folyóirat (túlnyomórészt főlap) vett részt. A számlálás nyomán a külföldi állomány következő jellegzetes körei alakultak ki: a) a számlálás időszakában nem használt folyóiratok (381 – 9,91%), b) a szekunder kiadványok köre (265 – 6,89%), c) csak az OMIKK információs munkájában használt folyóiratok (1089 – 28,32%), d) a könyvtári szolgáltatások keretében használt, illetve azok keretében is használt folyóiratok (2111 – 54,90%).

Az első közlemény az *a–c* kör összetételéről (tartalmi sajátosságok, átlagárak) fest képet az adódó tanulságok levonásával. Az *a*) körben kiderül, hogy a mellékgyűjtőkörbe tartozó elméleti természettudományi folyóiratok egy része iránt nincs érdeklődés, illetve hogy az efemer jelentőségű bulletinok viszonylag nagy száma is feleslegesen duzzasztja az állományt. Ebből különféle gyűjtéskoordinálási és felülbírási tennivalók adódnak. A *b*) kör jelenlegi állapota a szekunder kiadványok szelektív őrzési rendszerének kimunkálására hívja fel a figyelmet. A *c*) kör helyzetéből megfogalmazható, hogy az OMIKK információs szerkesztőségeinek a nagyobb érdeklődésre számító folyóiratok megrendelésének előfeltételeként kellene felülvizsgálniuk a rajtuk kívül nem használt folyóiratok listáit, illetve lemondaniuk a bennük szereplő, "elvileg" sem elsőrendűen fontos folyóiratok további járatásáról.

* * *

РАБОЧИЙ КОЛЛЕКТИВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКИ: Использование зарубежных сериальных изданий в Государственной технической библиотеке (первое сообщение)

Государственная техническая библиотека, используя базу данных по зарубежным изданиям, провела анализ обращаемости фонда зарубежных сериальных изданий в период с 1 сентября по 30 ноября 1985 г. Эта работа преследовала три цели: установление возможности рационализации комплектования, дальнейшее улучшение порядка выдачи литературы, разработку дифференцированных правил хранения фонда.

Объем проанализированного фонда составил 3845 журналов (в большей части основных). В результате анализа наметились следующие характерные группы фонда: а) издания, не использованные за анализируемый период

cies, to improve circulation control, and to develop rules of differentiated storage of periodicals. The survey covered 3845 periodicals divided into various domains: journals not used during the survey, secondary publications, journals processed for the information services of NTL, journals used for library services.

This first publication of the findings covers the composition of the first three domains. It was found that a part of the theoretical journals in science was completely out of usage, and that a relatively high number of ephemeral bulletins is also redundant. This result leads to various coordination and supervision problems. The conclusion is that the acquisition list of foreign journal should be analyzed more carefully, and further acquisition of journals found to be superfluous should be stopped immediately.

* * *

ARBEITSGEMEINSCHAFT DER OMK: *Anwendung ausländischer Periodika in der Technischen Landesbibliothek (erste Folge)*

Die Technische Landesbibliothek hat – mit der Benutzung der die ausländischen Zeitschriften registrierende Rechner-Datensammlung des Koordinationskreises der Technischen Landesbibliothek – im Zeitraum vom 1-sten September-30. November 1985 eine Anwendungszählung bei den ausländischen Periodika durchgeführt. Das hatte dreierlei Zwecke: das Erkunden der Rationalisierungsmöglichkeiten des Sammelns, die weitere Verfeinerung der Ordnung der Benutzung und die Ausarbeitung der differenzierten Regeln der Bestandsaufbewahrung. An der Zählung nahmen 3845 Zeitschriften (überwiegend Hauptblätter) teil. Aufgrund der Zählung sind die folgenden charakteristischen Kreise des ausländischen Bestandes festgestellt worden: a) im Zeitraum der Zählung ungebrauchte Zeitschriften (381 – 9,91%), b) der Kreis der sekundären Publikationen (265 – 6,89%), c) nur in der Informationstätigkeit der Bibliotheksdienstleistungen, bzw. auch in deren Rahmen gebrauchte Zeitschriften (2111 – 54,90%).

Die erste Folge stellt die Zusammensetzung der Kreise *a–c* (inhaltliche Charakteristika, Durchschnittspreise) mit der sich ergebenden Lehre dar. Im Kreis "a" stellt es sich heraus, dass es für einen Teil der zum Nebensammlungskreis gehörenden theoretischen naturwissenschaftlichen Zeitschriften kein Interesse gibt, bzw. dass auch die verhältnismässig grosse Anzahl der Bulletins von efemere-Bedeutung überflüssig den Bestand schwellt.

(381–9,91%), б) секундарные издания (265–6,89%), в) издания, использованные только в информационной работе ОМИКК (1089–28,32%), г) издания, использованные в библиотечном обслуживании (2111–54,90%).

В первом сообщении дается анализ содержания первых трех групп фонда (а, б, в), приводится цена, делаются выводы. Анализ фонда группы а) показывает, что на часть теоретических журналов по естественным наукам почти нет спроса, сравнительно большое количество эфемерных бюллетеней тоже только напрасно увеличивает фонд. Исходя из этого, возникает необходимость координирования и пересмотра фонда. Состояние фонда группы б) обращает внимание на необходимость разработки аналитической системы хранения секундарных изданий. По состоянию фонда группы в) можно сделать вывод, что редакторам информационных изданий ОМИКК перед подпиской на журналы необходимо пересмотреть списки, с особым вниманием на издания, которые кроме них никто не использует, и отказаться от изданий, не представляющих первостепенную важность.

Daraus ergeben sich verschiedene, das Sammeln koordinierende und Überprüfungsarbeiten. Der jetzige Stand des Kreises "b" macht auf die Ausarbeitung des Systems der selektiven Aufbewahrung der sekundären Publikationen aufmerksam. Aus der Lage des Kreises "c" abgefasst werden, dass als Voraussetzung der Bestellungen der Zeitschriften von grösserem Interesse die Redaktionen der OMIKK die Liste der nur von ihnen gebrauchten Zeitschriften überprüfen, bzw. auf die weitere Abonnieerung der "theoretisch" nicht hauptsächlich wichtigen Zeitschriften verzichten müssten.

A SZELLEMI MUNKÁT IS TANULNI KELL

Egy szakma, mesterség vagy akár csak valamely köznapi tevékenység gyakorlására hosszú évek fáradságos munkájával, de legalábbis néhány kisebb-nagyobb fogás elsajátításával készülünk fel – ez természetes. De ha meggondoljuk, mennyire kézenfekvőnek tartjuk, hogy a termelésben vagy más gyakorlati tevékenység során meg kell tanulni és be kell gyakorolni az egyes műveletek valamennyi fortélyát, önkéntelenül felvetődik a kérdés, miért nem tartjuk ugyanilyen nyilvánvalónak, hogy ezt tegyük a szellemi munka terén is, vagyis megtanuljunk – megtanítsunk – tanulni, hatékonyan olvasni, figyelmesen hallgatni, információkat, gondolatokat megszerezni, vagy ezeket világosan, érthetően közreadni. Pedig ahogy még a legegyszerűbb eszközök használatának is megvannak a maga szabályai, fogásai, ugyanígy akadnak a szellemi munkát, az ismeretek kezelését megkönnyítő szabályok, módszerek is.

Ezek ismertetésére, illetve az egyes módszerek felhasználásának, alkalmazásának előmozdítása érdekében íródott *dr. Dezső Zsigmondné: A szellemi munka technikája* (Ismeretszerzés /gyorsolvasás/-rögzítés, -közlés) c. könyve, amely értékes segítséget nyújthat mindenkinek, aki szellemi munkával foglalkozik.

A könyv – korlátozott példányszámban – még kapható az OMIKK értékesítési osztályán (Bp., Múzeum u. 17. félemelet 53.).

Ára: 120, – Ft.